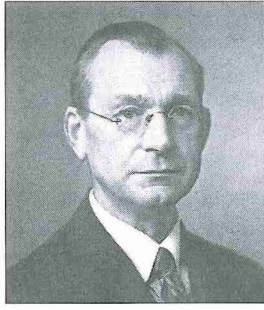

PEDERSEN, Johannes
(1883-1977)

Danimarkalı şarkiyatçı.

Johannes
Pedersen

Langeland adasındaki bir kasabada doğdu. Sorø Akademisi'ni bitirdikten sonra 1902'de teoloji ve Semitik filoloji tahsili için Kopenhag Üniversitesi'ne girdi. Frantz Buhl'un yanında İbrânce, Ârâmice ve Arapça öğrendi. Henüz talebe iken dinler tarihi hocası J. C. Jacobsen'in gözetiminde Eski Ahid metinleri üzerine ilk bilimsel çalışmasını yaptı; 1906'da yazdığı "İsrail Kabilelerinin Ken'ân'da Yerleşimi" başlıklı makalesinden dolayı üniversite tarafından altın madalya ile ödüllendirildi. 1908'de teoloji eğitimini tamamladı. 1909'da E. Lehmann'ın öncülüğünde Eski ve Yeni Ahid'den seçilmiş bazı metinleri Danimarka diline çevirdi. 1909-1912 yılları arasında Margburg'da P. Jensen ve Leipzig'de H. Zimmern'den Akkadca-Asurca, August Fischer'den Arapça dersleri aldıktan sonra Leiden'de C. Snouck-Hurgronje ve Budapeşte'de Ignaz Goldziher'in yanında İslâmiyet eğitimini tamamladı. Ardından *Den semitiske Ed* adlı teziyle (København 1912) Kopenhag Üniversitesi'nde doktor unvanı aldı. Yine Kopenhag Üniversitesi'nde 1916'da doçent, 1922'de profesör oldu. Bir süre *Acta Orientalia* dergisinin editörlüğünü yürüttü. Pedersen, 22 Aralık 1977'de öldüğünde üç şeref doktorası sahibi, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki belli başlı akademi ve diğer akademik kuruluşların üyesiydi. Altmış ve yetmişinci doğum yıl dönümleri münasebetiyle adına iki armağan kitabı yayımlanmıştır (*Mélanges d'histoire des religions* J. Pedersen [I-III, Stockholm 1944-1947]; *Studia Orientalia Joanni Pedersen* [Copenhagen 1954]).

Pedersen'e göre Ortadoğu dinî metinleri üzerine çalışan kutsal kitap yorumcuları ile çağdaş sosyoloji tarihçilerinin metodolojik açıdan birbirinden kopuk çalışmaları efsanevî-dinî anlatıları çok basit bir şekilde ele almaktadır. Bu basitliği aşmanın yöntemi, kendisinin bütün çalışmalarında gözettiği gibi dinî hayatı organik bir bütün olarak değerlendirmektir. Bu bağlamda yazılı geleneği anlamada şifahî gelenek önemlidir. Bu düşünceyle Pedersen, en önemli eseri olan Sâmi filoloji ve kültürüne dair *Israel* adlı kitabında sosyal hayat ve kültürün bir bütün, dinî inanç ve unsurların o bütünün bir parçası olduğunu savunmuş, dinî parçaların bütün içinde anlam kazanacağını ileri sürmüştür. Ona göre dinî-tarihi bir kültür birlik, bütünsel-

lik, süreklilik ve kendi içinde mantıklı tutarlılık sahibidir. Pedersen ayrıca bu çalışmasıyla İskandinav Eski Ahid incelemelerine yeni bir yön kazandırmış, özellikle ilk beş kitaptaki (Pentateuch) efsaneler ve hukukî yapının anlaşılmasında dil, davranış, düşünce ve sosyal hayatın tarihsel birlikteliğini savunarak klasik Wellhausen ekolüne alternatif bir paradigma geliştirmiştir. Aynı zamanda etnografik bir çalışma olan bu eserde adalet, savaş, kutsallık, pişmanlık, aile, hukuk, şehir, kralık gibi kavramsal yapıların filolojik ve tarihsel analizini yaparak İsrail halklarına ait dinin süreç içindeki oluşumunu incelemiştir.

Pedersen, İslâmiyet alanındaki ilk faaliyetlerini Leipzig'de August Fischer'in Arapça sözlüğünün yayımına (1913-1919) yardım ederek ve E. Lehmann'ın İslâm ve Kur'an çalışmalarına katılarak gerçekleştirdi. 1914'te Kur'an'ı Danimarkaca'ya çevirdi (*Koranen*, København 1919). I. Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Suriye, Filistin ve Mısır'a seyahatlerde bulundu. Ezher Üniversitesi'nde Tevrat dersleri verdi. Kahire'deki araştırmalarının neticesinde Ezher hakkında yazdığı *Al-Azhar. Et Muhammedansk Universitet* adlı eseri İslâm kültürü üzerine doğrudan yaptığı ilk incelemelerden biridir. Daha sonra İslâmiyet araştırmalarını Semitik bilimlerde uyguladığı tarihî-filolojik araştırma tekniklerini de taşıyarak akîde, fıkıh, felsefe ve tasavvufu kapsayacak şekilde genişletti. Kopenhag Üniversitesi Şarkiyat Kürsüsü'ndeki eski Arap şiiri ve grameriyle sınırlı Arap filolojisi çalışmalarına açılım kazandırdı. Bu açılımı sağlayan eserlerinden en önemlileri, 1500 yılına kadar İslâm kültür tarihini incelediği *Islams Kultur* ve Arap kültüründe Kur'an başta olmak üzere "kitap"ın yerini sorguladığı *Den Arabiske Bog*'dur.

Goldziher'den etkilenerek İslâmiyet'i tarihî ve sosyolojik bir olgu kabul eden Pedersen'e göre Yahudilik ve Hristiyanlık başta olmak üzere bütün Ortadoğu din ve kültürleri İslâm'ın heterojen bir yapı kaza-

nana kadarki oluş sürecine katkıda bulunmuştur. İslâmiyet, bütün zamanlara yayılan metafiziksel bir inşadan ziyade başlangıçta tarihî ve sosyokültürel ihtiyaçların bir ürünü şeklinde var olmuş, daha sonra özellikle Sâmi dinî geleneklerinin etkisiyle kutsallık vasfı kazanmıştır. Pedersen'in İslâmiyet araştırmaları kavramsal bir çerçevede sürmüştür. Ona göre kültürel formlar şeklinde görülmesi gereken İslâm'a ait inanç ve hukuk gibi kavramlar Sâmi dinlerinin sosyal etkileşimi göz önünde bulundurulduğunda anlam kazanır. Dolayısıyla herhangi bir dinin anlaşılmasında ve aktarılmasında yazılı kutsal metnin metafiziksel ilkelerle irtibat kurularak yorumlanması ve tecrübe edilmesi kendi başına anlamsızdır.

Eserleri: *Den semitiske Ed* (København 1912); *Der Eid bei den Semiten* (Strassburg 1914); *Israel* (I-II, København 1920; III-IV, København 1934; İngilizce çevirisi *Israel: Its Life and Culture*, London 1926, 1940; University of South Florida 1991); *Al-Azhar. Et Muhammedansk Universitet* (København 1922); *Muhammedansk Mystik* (København 1923); *Hebraeisk Grammatik* (København 1926); *Islams Kultur* (København 1928); *Den Arabiske Bog* (København 1946; İngilizce çevirisi *The Arabic Book*, Princeton 1984); *Tabakat al-sufiyah. Texte arabe-fascicule premier* (Paris 1938); *Kitab Tabaqât al-Sufiyya* (Leiden 1960); *Islam og dens forhistorie* (I-III, København 1968).

Makalelerinden bazıları: "Some Aspects of the History of the Madrasa" (*IC*, III [1929], s. 525-537); "Zum Problem der islamischen Mystik" (*OLZ*, XXXIV [1931], s. 197-204); "The Islamic Preacher Waiz, Mudhakkir, Qassas" (*Ignaze Goldziher Memorial Volume* [ed. S. Lowinger – J. Somogyi, Budapest 1940], I, 226-251); *İslâm Ansiklopedisi*'nde "Hatîb", "İbn Abdüzzâhir", "İbn Düreyd", "Kasem", "Mescid", "Nezir" maddeleri (ayrıca bk. www.bautz.de/bbkl/p/pedersen_j_p_e.shtml).

BİBLİYOGRAFYA :

Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 526-528; J. Pedersen, *The Arabic Book* (trc. G. French, ed. R. Hillenbrand), Princeton 1984, editörün girişi, s. XI-XVII; Süleimî, *Tabakâtü's-şüfiyye* (nşr. Nûreddin Şerîbe), Halep 1406/1986, neşreden giriş, s. 52-53; Yahyâ Murâd, *Mu'cemü esmâ'i'l-müsteşrikîn*, Beyrut 1425/2004, s. 142-144; F. O. Hvidberg-Hansen, "Johannes Pedersen", *AO*, XLII (1981), s. 5-9; M. Douglas – E. F. Perry, "Anthropology and Comparative Religion", *Theology Today*, XLV/4, Princeton 1984, s. 411-412; Eduard Nielson, "Pedersen, Johannes", *EJd.*, XIII, 210; Erling Hammershaimb, "Pedersen, Johannes Peder Ejler", *EBr.*, XVII, 515.

